

בירור אודות הילוך הכהנים בהר מירון

הנה בשנה אחרונה קמו אנשים הרוצים לערער על מנהג שנהגו כהני ה' מאז ומתמיד לעלות להר הציון הקודש ברינה, וטענתם בפיהם דהיות שלאחרונה נתגלה כמה מערות קבורה סביב מערת רשב"י, הרי הדבר זה קובע לנו לאמר שכל המקום הינו בית הקברות גדול, ומה לכהן בבית הקברות.

ולדבריהם לא יועיל כלל אף אם יצינו המערות שנתגלה לו שלא ידרוך עליהן כף רגל כהנים או לטהרם ע"י חציצה של אהל טפה, דהא עדיין יש לחוש כל מקום מדרך כף הרגל בכל הר העולה מירונה שמא דורכים על גבי מערת קבורה.

ולכן נברר בעז"ה דחששות אלו אין להם שום מקור, ואין שום חשש לכהן להגיע למקום מערת רשב"י בלי שום פקפוק [וכמובן בדבר כניסה למערת רשב"י עצמו כבר נחלקו קדמאי וכל אחד ינהג כמנהגו אבותיו ורבותיו], וכאשר נהגו הכהנים מקדמת דנא לעשות כן.

ונקווה לעשות בזה רצון אותו צדיק התנ"א רשב"י זיע"א, אשר טרח בעצמו כדי לטהר עיר טבריא שלא לצער ולהטריח הכהנים חנם כמבואר בשבת (לג.).

והנה באמת טענה זו דאם מצאו מערות או קברים באיזה שדה, הרי אנו צריכים לקרוא לכל המקום ההיא כבית הקברות ולאסור על כל המקום כניסת כהנים, אין לו שום מקור וסמך בתורה"ק.

דאדרבא מצינו משנה מפורשת במס' אהלות (פט"ז מ"ג), ונפסק להלכה ברמב"ם (הל' טומאת מת פ"ט ה"ג) ואין ע"ז שום חולק דינו כדלהלן.

דאם מצאו בשדה מת אחד או שנים אין צריך לחוש כלל, אלא נוטל המת ועפר שסביבו ושאר השדה בחזקת טהרה עומדת כמקודם.

ואם מצאו שם שלשה מתים במקום אחד, יש לחוש שמא היה שם בית הקברות, ולכן חייבו חז"ל לבדוק כ' אמה סביבו, שמא יש שם עוד מתים, אבל מילימטר אחת יותר מכ' אמה אין שום חיוב לבדוק¹.

ודבר זה לא משנה אם נמצא מערה אחת של ג' מתים, או מצאו שם ק' מערות, דהא גם שלשה מתים מחזיק המקום לבית הקברות מדין חזקה, כמו דקי"ל בכל התורה דג' הוי חזקה, וע"ז כבר קבעו חז"ל דאין צורך לבדוק יותר מכ' אמה.

וכבר נפסק להלכה ברמב"ם (הל' טומאת מת פ"ח ה"ט) דאסור להוסיף לטמאות יותר ממה שצריך על פי הדין, כדי שלא להפסיד טהרת א"י בחנם, ומקורו במס' מועד קטן (ו.).

והנה הדרך מהדרין העולה מירונה נבדק ע"י רבנים שאין שום מערה ידועה מתחתיו, וגם אינו נכנס תוך כ' אמה למערה, וא"כ כל האוסר לכהנים לעבור על דרך זה, הרי הוא מדבר נגד קביעת חז"ל ואין צריך להתייחס אליו כלל.

ובאמת דגם לגבי עצם בדיקת כ' אמה אנו רואין המנהג להקל בזה, דבאמת נתגלו במשך שנים האחרונות בירושלים הרבה מערות קבורה, כגון בסנהדריה, גוש שמונים, עזרת תורה ועוד, ובמציאות עוברים שם ודריים שם כהנים בלי שום פקפוק ע"י שטיהרו עצם המערה ע"י אהל טפה, ואם נחושו דיש לאסור כ' אמה סביב כל המערות הנמצאים במירון שהכהנים אסורים לעבור שם, א"כ צריכין נמי לאסור הרבה שכונות בירושלים שלא יעברו שם כהנים, וכ"ש שלא ידורו שם, ואנו רואין דכבר נתפשט המנהג להקל.

ויש להמליץ בטעם שמקילין בדבר, דהיות שכהיום אין אנו בקיאים בבדיקה זו של כ' אמות, כמו שכבר בירר הגה"ק הגה"ק מסאטמאר זי"ע גאב"ד פעה"ק בספרו ויואל משה (מאמר ישוב א"י אות צה), והובא דבריו להלכה ע"י מרן הגאב"ד בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' קכ"ב), דכהיום נתמעט הבקיאיות ואין אנו יכולין לעשות בדיקה זו, וכיון שאין יכולין לבדוק סמכו להקל, דכיון שאין יכולין לבדוק אין יכולין לאסור שם הילוך הכהנים².

וגם יש סמיכה להקל על מה שכבר בירר הגאב"ד מפלאצק בשו"ת משיבת נפש (סי' כ"ד) דהכהנים מותרים לעבור בכ' אמות אלו כשהם נמצאים ברה"ר, כדין ספק טומאה ברה"ר, כדין ספק טומאה ברה"ר, ומצינו כמה מגדולי האחרונים דסמכו על דבריו עכ"פ כשיש עוד כמה צירופים.

ובפרט כשהכהן רוצה לעלות שם כדי להגיע להתפלל על קברי צדיקים, דלהרבה פוסקים חשיב זאת דבר מצוה עכ"פ כמו לילך לקראת מלכי עכו"ם³.

¹ ז"ל הרמב"ם שם, היה חופר ומצא מת מושכב כדרך שקוברין המתים נוטלו ואת תבוסתו [היינו העפר ליד המת], וכן אם מצא שנים נוטל כל אחד מהן ותבוסתו עמו וכל השדה טהורה, מצא שלשה מתים כל אחד מהן נוטל כדרך הנקברין אם יש בין זה לזה מארבע אמות ועד שמונה כמלוא מטה וקובריה, הרי זה חושש שמא בית הקברות הוא זה, וצריך לבדוק מן האחרון עשרים אמה שהן כשתי מערות וחצר שביניהן, ואם לא מצא שם מת אחר הרי אותן העשרים שבדק טהורות, אע"פ שהן שכונת קברות עכ"ל.

² עי' שו"ת חת"ס (יו"ד סי' צ"ז) דבירר שם לגבי כמה דברים דכל דבר דיש לו חזקת טהרה ויש מיעוט המצוי לחוש בו לאיסורא, דאף באופן דלכתחלה צריך לבדוק משום מיעוט המצוי, מ"מ כשאין יכול לבדוק אין יכולין לאסור כן ע"ש.

³ כן מבואר בשו"ת מהרם בן חביב (ח"ב סי' ק"ל), וכן בשו"ת מהרי"ל (סי' ק"נ), ועוד.

ומוכח דמותר לכהן לעבור על כ' אמות אלו כשיש בזה צורך מצוה אפילו מצוה קלה, דהא רואין שם בדברי הרמב"ם טומאת בית הפרס, [היינו שדה שנחרש שם קבר דהטילו חכמים על כל השדה דין ספק טומא מדבריהם], חמיר ספק זה יותר מכ' אמה סביב הקברים הצריכים בדיקה⁴, ואם הקילו הפוסקים לענין טומאת בית הפרס דמותר לכהן לעבור שם לצורך מצוה אפילו מצוה קלה לצאת לקראת מלכי עכו"ם⁵, כ"ש דמותר לעבור על הכ' אמה דקיל יותר⁶.

אולם כל זה אמור רק להכנס תוך כ' אמה למערה שראו שם להדיא ג' כוכין דגם ע"ז המנהג להקל והמקיל יש לו על מה לסמוך.

אבל כל זה אינו נוגע לענין דרך מהדרין אשר כאמור אין אפילו חשש זה של כ' אמה, ומותרים הכהנים שם לעבור בלי פקפוק כל דהוא.

ולסיום יש להוסיף ידיעה כללית בענין מערות קבורה הנמצאות מזמן חז"ל דיש לדעת דאף במקום שידוע לנו דיש מערת קבורה מתחתיו, אעפ"כ מותר לילך על גבי המערה מצד דין תורה, רק דחכמים גזרו לאסור לילך על גבי המערה, ועכ"ז התירו חכמים לילך על גבי לכל דבר מצוה קלה, [אפילו מצוה כזו לילך לראות מלכי עכו"ם, כדי שאם יזכה לראות מלך המשיח יבחין בין כבוד מלכי עכו"ם לכבוד מלך המשיח]⁷.

ולפי"ז היה לנו לומר דגם לעלות לקברי צדיקים להתפלל חשיב עכ"פ דבר מצוה כעין לראות מלכי עכו"ם, ומותר לילך אף במקום הידוע לנו דיש מערה תחתיו.

אולם למעשה אין אנו סומכין להקל כלל על היתר זה, רק טורחין ביגיעה מרובה ומשקיעין הרבה הוצאת כספיות כדי לטהר כל מקום הידוע לנו כמערה ע"י חציצה של אוהל טפה, ואין דברינו אמורים רק לגבי כל מקום שלא ראו שם מערת קבורה, דכאמור אין שום מקום להחמיר בזה.

נתן גוטליב

כל זה נערך בבירור עם תלמידי חכמים, בפרט ע"י הרב הגאון רבי יוסף קדיש ברנסודרפער שליט"א מח"ס אורה ושמחה.

⁴ דהרי פסק (פ"ב הט"ז) דעפר של שדה בית הפרס מטמא במגע ובמשא, ולגבי עפר של כ' אמות אלו פסק (פ"ט ה"ט) דאין עפרה מטמא, ואף כהן שנגע בעפרה מותר לאכול בתרומה ע"ש.

⁵ בשו"ע יו"ד סי' שע"ב (ס"א) נפסק דמותר לכהן לעבור דרך בית הפרס לישא אשה וללמוד תורה, וכתב שם הב"ח, ומשמע מדברי רבינו [הטור] דלאו דוקא לישא אשה וללמוד תורה אלא אפילו מצוה הקלה ממנה, כלומר לא מיבעיא לישא אשה וללמוד תורה שהן מצות חשובות אלא אפילו לנחם אבלים, או לצאת לקראת מלכי ישראל וגוים נמי מותר לכהן לילך לבית הפרס, והוא הדין לשאר כל דבר מצוה לדון עם הגוים כדי להציל מידם, וכן כל כיוצא בזה עכ"ל.

⁶ ועוד יש להוסיף דבאמת מצינו בסי' שס"ט (ס"א) דאסור לכהן לצאת לחו"ל משום טומאת ארץ העמים, דהיינו דיש לחוש בחו"ל שהנכרים קברו שם הנפלים, ומ"מ פסקו שם הב"ח והט"ז והש"ך דכהיום שאין אנו עסוקין בטהרות אין לחוש כלל ומותר לכהן לילך לחו"ל, וכבר האריך הגה"ק מסאטמר בספרו ויואל משה (מאמר ישוב א"י אות צד) דכן נקטינן להלכה למעשה, וא"כ גם לגבי טומאת ארץ העמים אנו רואין דחמיר מדין כ' אמות אלו, דהא עפר ארץ העמים מטמא, ועפר של כ' אמות אינו מטמא, וא"כ לכאורה י"ל דאם מקילין לצאת לארץ העמים, ה"ה דיש לכהן לעבור לכ' אמות אלו סביב הקברים.

⁷ כן הוא גמרא ערוכה במס' ברכות (יט): דאמרינן שם, אמר רבי אלעזר בר צדוק, מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אמרו, אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם, [דגם בזה יש מצוה] שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם וכו', [והטעם דמותר לדלג על הקברים לדבר מצוה] כדברא.

דאמר רבא דבר תורה אהל כל שיש בו חלל טפה חוצץ בפני הטומאה, ורוב ארונות יש בהן חלל טפה [וא"כ מותר מדין תורה לילך על גבי הקברים דהארון חוצץ], וגזרו על שיש בהן [טפה] משום שאין בהן [טפה], ומשום כבוד מלכים לא גזרו בהו רבנן ע"כ. והיינו דבזמן חז"ל עשו במיוחד כל הקברים שבתוך המערות ע"י ארון דיש בזה חלל טפה, שיהא בזה חציצה שלא יעלה הטומאה למעלה, ויוכלו הכהנים לעבור עליהן.

וכבר ביארו שם התוס' דאף דלכאורה קי"ל דקבר אין מועיל לחוץ בפני הטומאה אף דיש בזה חלל טפה, דהא הקבר עצמו מטמא מן התורה, דלא אמרו רק דאהל חוצץ ולא קבר, מ"מ עשו נמי שיהא הארון פתוח מן הצד, דבכה"ג אין על הארון דין קבר וחוצץ בפני הטומאה [וכן ביארו התוס' במס' בבא בתרא (ק): דכן עשו הכוכין [היינו האבן שבו מניחין המערות] שיהא בו חלל טפה, ופתוח מן הצד, באופן שהכוכך עצמו יחוץ בפני הטומאה].

ואין לשאול ע"ז דהא הרבה פעמים רואין להדיא דהכוכין הנמצאין תוך המערות הם סתומין דלא כדברי התוס' שהן פתוחין מן הצד, ראשית י"ל דמה שמצאו סתומין הן מהמיעוט שלא עשו באופן שיחוץ בפני הטומאה דרק רוב ארונות עשו כן כנ"ל, וחוץ מזה י"ל דאין כוונת התוס' לומר דהכוכין או הארונות היה פתוחין ממש, דהא אין כבוד למת להשאירו פתוח, רק הכוונה שלא עשו בזה סתומה קבועה, והיינו ע"פ המבואר בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' קל"ו), ומקורו מתוספתא (פ"ט ה"ד) דגם קבר שסתמו, אם לא היה סתימה קבועה כגון שלא פרץ את פצמיו, דהיינו דנשאר היכר מהפתח הפתוח שהיה שם, אין הארון או הכוכך דין קבר, וממילא הרי הוא חוצץ בפני הטומאה.

ומצינו נמי בשו"ת מהר"ם בן חביב (ח"ב סי' ק"ל) דכתב דהטעם דנהגו בזמנו להקל בא"י לילך על קברי צדיקים, הוא מכח דברי הגמרא דרוב ארונות יש להן חלל טפה ואין בזה רק טומאה דרבנן, דמותר לילך לצורך מצוה, [ורואין מדבריו דאין חוששין לומר דבמשך הזמן נשתנו הקברים מבפנים, דהא המהר"ם היה לפני כמה מאות שנה, ואעפ"כ סמך ע"ז] ע"ש.

ולמעשה אנו רואין כהיום דמתמירין שלא לילך על קברי צדיקים, ואולי הוא משום דחוששין דאין זה חשיב דבר מצוה כ"כ להתיר לילך על הקברים.